

El Gironès: l'abast d'un compromís

DOLORS GARCIA I CORNELLÀ

Ja sé que a Girona li cal aquesta comarca per ser-ne la capital, i sé també que és una comarca que no té cap riu prou hàbil per dibuixar-ne els límits ni cap serrallada que parteixi nítidament les valls, em dius. I segueixes: *no pretenc que me n'expliquis la Història, la que s'escriu amb majúscula, perquè aquesta Història, si vull, la trobaré als llibres; les dates, les guerres, els monuments, els homes i les dones il·lustres, poetes, pintors, escultors, arquitectes, tot això ja ho tinc als llibres.*

Tampoc vols que et parli d'economia, ni de recursos, ni de serveis ni d'urbanisme. No desitges llegir números ni estadístiques, ni passar-te l'estona desxifrant gràfiques. Vols veure el Gironès. I Girona, és clar. Molt bé.

Començarem per Girona, et dic, i tu em preguntes per què. És tan evident que no sé contestar-te. *Per què per Girona?* insisteixes. D'algun lloc hem de sortir, per veure el Gironès, i Girona és aquí mateix, t'è, mira-te-la, no es pot passar per alt, és inevitable, no es poden descriure els eixos del Gironès i no parlar de la ciutat que l'aglutina, la ciutat que tenim, que tastem a cada moment, que palpem i que patim...

No cal començar per Girona, decideixes, podem dissenyar el recorregut a partir de Sant Martí de

Llémena o de Sant Jordi Desvalls, de Sant Andreu Salou o de Llagostera, enfilant-nos als Àngels o triant un punt qualsevol de Sant Daniel... Aquesta comarca, conclous, és una teranyina i Girona n'és l'aranya.

El difícil art de dibuixar fronteres

Des de la plaça del Santuari —rajoles blanques i vermelles, barana de ferro, silenci i perfum de tardor— veiem el Gironès buscant incansablement els seus límits. Hi ha un cel baix i fosc, avui. Sota els núvols, una plana sense nom s'estén com unes tovalles delicadament brodades. *Per què sense nom?* vols saber. No és una plana definida, són retalls de comarques, hi ha un tros de Selva, un tros de Garrotxa, hi ha el Pla de l'Estany, petit però convençut, i hi ha una mica d'Empordà, també. El Gironès n'esgarrapa de tots costats per no quedar-se sense. Sempre tindrà Girona, però, i s'omplirà de la gent que s'hi acosta, de vegades per gust, de vegades per força, de gent que en vol sortir però hi torna, de gent que la travessa sense aturar-s'hi i d'altra que hi va expressament; de gent enamorada dels rius i de les pedres i de gent farta de rius i pedres perquè necessita veure'ls massa sovint. Conec persones, tinc

amics que odien aquesta ciutat, que és la seva, perquè, tot i viure'n apartats, els cal trepitjar-la de tant en tant per no perdre-la, perquè no la volen perdre.

Què hi ha aquí sota?, em preguntes, assenyalant el verd fosc compacte que s'escampa des dels Àngels cap a llevant. Aquí baix es reclouen un parell de municipis del Gironès, Sant Martí Vell i Madremanya, carregats d'història, amb nuclis petits, amb carrers impensables si haguessin de ser traçats ara, estrets i foscos, amb masies d'arquitectura remarcable, amb un passat que es perd pels camins dels primers mil·lennis, o abans i tot, un passat que ens parla dels rituals orgiàstics realitzats en honor de la *Mater Magna*, ja veus, un lloc de culte a la terra i a la fertilitat de la natura.

Pares de mirar al llevant i t'orientes cap a migdia. Vols saber els límits de la comarca pel que fa a aquest punt. Són dels més discutits, t'explico, Sant Andreu Salou, Cassà i Llagostera es troben tant a

cavall del Gironès i la Selva que és difícil destriar-ne les causes físiques de la seva adscripció comarcal. Sant Andreu és petit, molt petit, però cal anar-hi. El paisatge és ample, sorprenentment ample en una depressió més aviat fonda com és la de la plana del Gironès. En un principi —parlo, potser, de set o vuit segles enrere— quan se li va afegir el mot *alou*, el lloc es distingia d'altres dels voltants perquè, segons sembla, era una possessió lliure de serveis. *Alou*, en terminologia jurídica medieval, volia dir això. Vés ara a Sant Andreu i flairaràs encara aquesta mena de llibertat, la tastaràs a l'aire i a l'espai. T'hi sentiràs bé.

Dubtes de les meves dissertacions, ja ho veig, potser no entens que, de vegades, s'han de buscar paraules per explicar les sensacions i no sempre es troben les més fidels. Intento que s'hi acostin, però.

A Cassà i Llagostera, el paisatge també s'eixampla. Aquests dos municipis, juntament amb el de Llambilles i el de Quart, pertanyen,

«No es pot parlar del Gironès sense parlar de Girona, la ciutat que l'aglutina...»

«Sant Martí Vell i Madremanya, carregats d'història, amb nuclis petits i carrers impensables».

en part o totalment, a la conca de l'Onyar. Quan hi anem veurem conreus ben aprofitats però també molta indústria. Segur que has sentit parlar de la indústria surera d'aquesta part del Gironès, segur que sí.

I allò? El teu dit amenaça ara un punt fosc que s'alça entre migdia i ponent, un bony astut que sobresurt darrera l'aeroport. És la Crosa, manifesto amb una seguretat que no cedeix cap racó als dubtes. Et quedes mirant el turó amb insistència, com si et sorprendreguesses el nom o la seva ubicació, gairebé perfecta. Per aquesta banda, el Gironès hi té, potser, la seva delimitació més clara. La Crosa és el cràter d'un antic volcà, poc conegut, que separa el Gironès de la Selva millor fins i tot que un riu i, sobretot, que un regle de despatx. Un dia hi anirem, m'hi comprometo, i t'agradarà passar per Aiguaviva, ja ho veuràs, aquell tros de carretera sempre m'ha fet pensar en turons escocesos, molt de verd i teulades fosques, marges esponerosos i racons humits i foscos. No, no he estat mai a Escòcia, jo, però tant se val. I a Vilablareix, abans de tornar a entrar a Girona, t'adonaràs de com una ciutat sap expandir-se i conjuminar, més bé o més malament, les indústries, les zones de residència-dormitori i la permanència d'un poble eminentment

agrícola.

A ponent, el Gironès s'escapa de la plana i dibuixa els seus perfils més muntanyosos. El Llèmena en ressegueix la vall i l'altivesa simpàtica i divertida de les serres en xafardeja la vida.

Ens queda el nord, m'adverteixes, cap on va el nord del Gironès? Just per aquest costat, a la comarca li acaben de retallar un braç, un fil de la teranyina. El Pla de l'Estany, amb molta lògica, li ha pres un tros d'espai. La Nacional II camina ara arran de dues comarques delimitades administrativament d'una manera perfecta. Però el pas de la carretera, igual que el del traçat comarcal, no és gens segur. Titubeja perquè sap que s'endinsa per les vores d'un Empordà ample i contundent que esgrimeix arguments plens de persuasió. Si els vents poguessin delimitar les comarques, i no pas els rius, les muntanyes, el compàs o les conveniències, l'Empordà sabria, més que ningú, on comencen i acaben les seves fronteres.

Baixem, ja? Baixem.

Els set fils de la teranyina

Les set carreteres grosses que porten a Girona —o que en surten— conformen el cos principal

«La Crosa és el cràter d'un antic volcà que separa el Gironès de la Selva».

de la teranyina que la ciutat ordeix tan metòdicament: la Nacional cap a Barcelona, freda, sistemàtica, forçada, pesant; la de Santa Coloma, un repte a l'*stress* urbà, una fugida, un divertiment sensual; la que s'escapa per Salt i busca amb insistència el traçat del Ter, com una necessitat d'enfortir identitats; la de Sant Gregori, personal i gairebé privada més enllà del trencall de Canet, esquerpa, solitària i, en conseqüència, extravagant; la Nacional que porta a Figueres, també forçada i pesant però inexplicablement més càlida i acollidora que la branca que li fuig cap a Barcelona; la de Palamós, amable i prometedora, assenyada i fèrtil; la de Sant Feliu, que corre esperitada a trobar el mar, un mar que el Gironès només flaira però no tasta. Quina vols?

Deixem els Àngels llençant-nos per l'esquerda vegetal que travessa aquesta part de les Gavarres fins arribar a la carretera de Palamós. *Per què amable i prometedora, assenyada i fèrtil?* vols saber. Insisteixo que tot plegat no són més que impressions, que intento deixar de banda els convencionalismes més històrics i tradicionals, que em limitaré a exposar-te el que veig i el que sento, tal com desitges. *Per què amable i prometedora, assenyada i fèrtil?* Espera't, ara ho veuràs.

Mira Flaçà, mira Sant Joan de Mollet, Bordils i Celrà. Mira com es donen les mans entre conreus i indústria, amb un ull fitant el futur i l'altre que no s'aparta del tot d'un passat històric que no volen oblidar. Estan orgullosos del traçat ferroviari que els va obrir les portes del progrés però conserven encara els vestigis, ordenats i productius, dels recursos agraris i ramaders que els van fer néixer. Juià és el municipi que fuig més de la concepció que tinc d'aquest tros de Gironès. I no pas perquè li manqui amabilitat. L'indret és acollidor tot i estar emmarcat dins d'una certa brusquedat de paisatge que trenca la planera harmonia dels pobles que jeuen vora la vora del Ter. Però està apartat de les vies de comunicació i aquest detall, avui, no perdona.

No, no entrarem a Girona, encara no. L'enganyarem. Travessarem el Pont Major i t'ensenyaré el teixit de carreteres, accessos, auto-vies i trossos d'autopista, indústries, blocs de pisos nous, magatzems i establiments de tota mena que Sarrrià, el de Dalt i el de Ter, ha rebut com a herència del privilegiat i estratègic lloc que va triar per establir-se des de la primitiva època dels romans, quan els dissenyadors de la Via Augusta van decidir que el seu particular TGV havia de passar per aquí.

Les comarques al vol

«A Flaçà es donen la mà els conreus i la indústria...»

Abans t'he dit que la Nacional II en direcció a Figueres és més càlida i acollidora que no pas la que s'esmuny per Fornells. És mentida. Ara me n'adono. S'asserena un cop passat Medinyà i la pujada de l'encreuament de Verges, just al moment d'albirar les carenes del Canigó i els cims, més propers, de la Garrotxa. Però quan això passa, el Gironès ja es fon. Sortir de Girona i del Gironès cap a l'Empordà per la Nacional II suposa un gran esforç.

Hi ha obstacles, artificials gairebé tots, que refermen la teva teoria de l'aranya. No hi ha dubte que la ciutat estira.

La majoria d'obstacles, com dic, són artificials: semàfors i límits de velocitat, fums i xemeneies. Però hi ha, també, la muntanya de Sant Julià de Ramis que cal vorejar forçosament aquí, per ponent, a través del coll de Costarroja. Després, quan ja baixes cap a Medinyà, municipi agregat al de Sant Julià

«Celrà, amb un ull fitant el futur i l'altre que no s'aparta del passat històric».

«Sempre passes per Medinyà massa de pressa, sense mirar-ne ni el castell ni l'església...»

des de 1972, i el travesses, sempre de pressa, sense mirar-ne gaire res, ni el castell ni l'església ni els marges del Terri, i et penses que ja està, que ja has sortit de la comarca per entrar-ne en una altra, la carretera et porta de nou cap al Ter per conèixer-ne els pobles de la riba esquerra pertanyents al Gironès: Cervià de Ter, Sant Jordi Desvalls i Viladesens, aigua i conreus, i també indústries d'implantació recent, i petits testimonis de grans castells, i pàgines d'història escrites a les pedres dels seus nuclis més antics, jaciments arqueològics i records arquitectònics del romànic.

Ara sí. Ara entrarem a Girona. Però després en tornarem a sortir.

Una tria compromesa

Barri Vell? O sigui: plaça del Vi, carrer Nou del Teatre, Ciutadans, plaça de l'Oli, Cort Reial, Mercaders, plaça de les Castanyes, carrer de la Llebre, carrer de la Força, el Call, Catedral, Sant Domènec, passeig Arqueològic, passeig de la Muralla? I me'n deixo, és clar, em deixo moltes coses del barri Vell, però és que n'ompliríem tantes pàgines...

O t'estimes més els carrers amples, el comerç, els llums, els cinemes, els bars? santa Clara, carrer Nou, Gran Via, Rambla, plaça de

Catalunya?

O potser vols començar per l'eixample, una part de Girona que sembla que va a apagar foc, de tan de pressa com creix, ja saps, Migdia, Creu, Emili Grahit, part alta de la Rutlla, Palau?

O prefereixes els ponts i els rius?

Qui sap si et ve de gust passejar-te per la Devesa. O pujar a Montjuïc. O enfilat-te a les Pedres. O perdre't pel laberint de Santa

Festa Major a Salt.
«Gent que s'acosta a Girona, de vegades per gust, de vegades per força...»

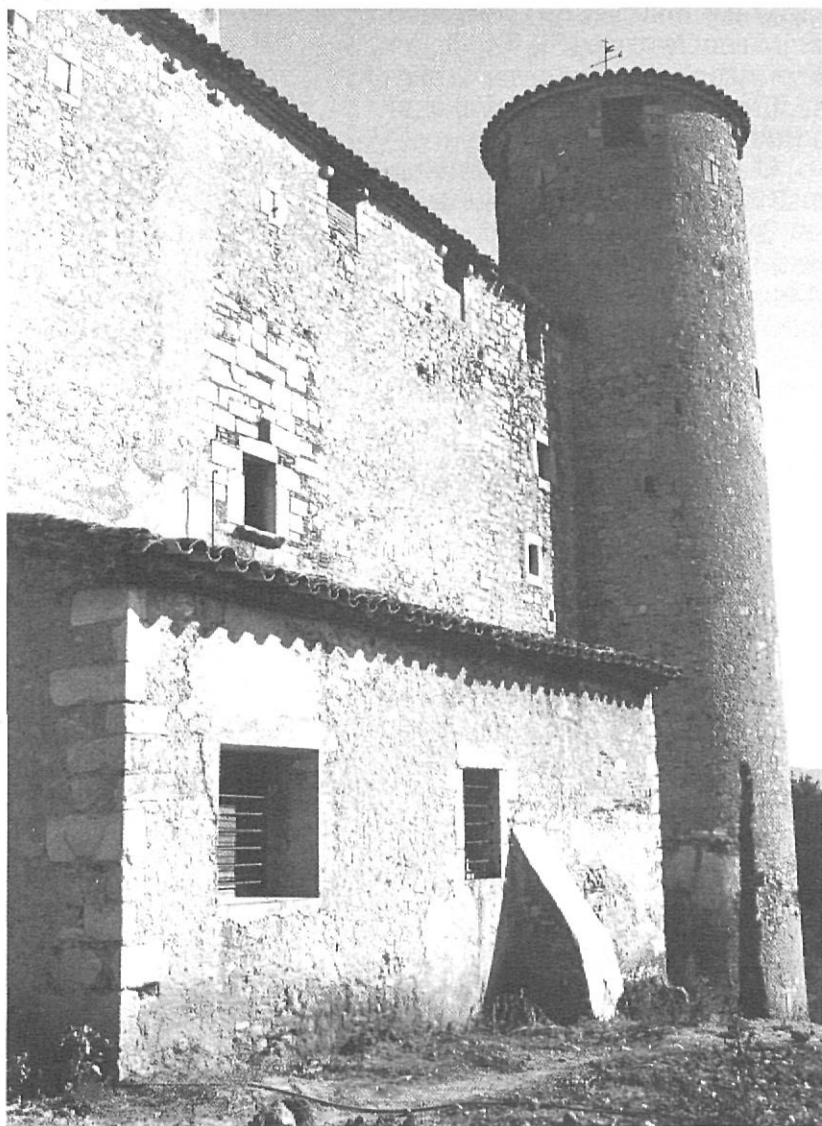

Les comarques al vol

«Llagostera pertany a la conca de l'Onyar».

«Palau-sacosta me'l van fer malbé de mica en mica, a mossegades, sense que cap veu s'alcés per protegir-lo».

Eugènia i Sant Narcís... Tria. Girona és gran i no podem veure-ho tot en el temps que tenim.

Vull anar a Sant Daniel, vull que m'ensenyis la vall i que me'n parlis. Per què Sant Daniel? Per què no la Catedral, la plaça dels Apòstols o els museus, les sales d'art, un bon restaurant o una sessió de cinema? Una sessió de cinema no és gens compromesa, em dius mentre els teus ulls ressegueixen el vol d'un gavià immens i cridaner. Palpar la història del barri antic tampoc no ho és, afegeixes, ni eixoplugar-se sota els porxos, aquesta «construcció grassa, visceral, variada, abundant i pintoresca» —cites Pla. I segueixes amb Pla: «... formes del trogloditisme perenne (...) un erupció de la pedra, un singlot de la terra, una mucositat mineral enorme i delicada». No vols veure els porxos, d'acord. Però potser sí que tens ganes de passejar per la Rambla o de trepitjar llambordes. No? Sant Daniel, dius? I, tot seguit, em deixes anar un discurs dels teus: sembla que et fa por parlar de Sant Daniel, a molts us fa por, no l'esmenteu mai i, si ho feu, parleu amb veu molt fluixa, com quan parles amb algú d'un malalt molt malalt que és present a l'habitació, present i conscient, preparat per copsar la més mínima al·lusió a la seva malaltia. No m'has d'ensenyar Girona, ara? Doncs ensenya'm Sant Daniel i parla-me'n també, vinga, destapa't.

Molt bé. Però et diré un secret. Jo vaig néixer just a l'altre extrem de la ciutat, prop del terme de Palau sacosta. Les meves primeres passejades pel verd dels afores em va ensepegar a Montilivi, jugant prop de la desapareguda font de l'Abella i més amunt i tot, cap als Anglesos, que dèiem. Aquell era un altre punt vital per a les passejades dels gironins. Era el meu, de punt. I me'l van fer malbé molt abans que es parlés de la variant que esquerdarà Sant Daniel. Me'l van fer malbé de mica en mica, a mossegades, sense que cap veu s'alcés per protegir-lo. No va poder morir com morirà, potser, la vall de l'altra punta, plorada, gloriosa i de cop. A Sant Daniel hi vaig anar per primer cop quan ja tenia quinze o setze

«De Sant Daniel se'n parla amb veu molt fluixa, com quan parles amb algú d'un malalt que és present a l'habitació...»

anys, en una travessa a peu de Girona a Celrà passant pels Àngels i Sant Miquel. D'ençà d'aleshores hi he anat poc, massa poc. Sé que ha rebut els noms de vall Tenebrosa i vall Ombrosa, que hi ha fonts, moltes fonts, masies disperses, terra fèrtil, el monestir, una pàtina de municipi independent que manté malgrat haver-se unit a Girona l'any 1962, uns enamorats sense reserves, una polèmica i una amenaça. Sant Daniel té tot això i més. I, d'aquí a uns anys, potser només tindrà el «més» i haurà perdut el «tot això». A Girona li cal una via de comunicació que li doni la volta. Hem de desembussar la ciutat si no volem que esdevingui més antipàtica encara del que és segons quan i com. La teranyina ha de començar a estripar fils, si no administratius, almenys físics. Ara bé. Em preguntes què en penso i t'ho diré. Això d'enfilarse per la muntanya, construir ponts faraònics, tallar arbres i espatllar una vall com aquesta quan hi ha d'altres possibilitats tant o més viables per fer-hi passar la variant... què vols que et digui? Intento creure que els que han decidit això tenen les seves raons, sòlides i justificades. Però a mi, i tu ja ho saps, sempre que una nova carretera es menja un tros de bosc i en bandeja la pau i el silenci, n'allunya els pecadors furtius acu-

sats de gaudir-ne en solitari o quasi, n'espanta els habitants naturals i n'ofega la vida de sempre mentre els responsables s'esforcen a dir-nos que ni es notarà, m'envaeix una gran desconfiança. I, amb Sant Daniel, tot i intentar creure en unes bones justificacions, em passa. Ja està. Ja t'ho he explicat.

Ara et voldria ensenyar Sant Gregori, Canet d'Adri i Sant Martí de Llémna. T'agradaran. A mi m'agraden. M'hi escapo sempre que puc. Abans t'he parlat de la carretera que hi passa, és com passejar per un jardí. Després haurem de tornar a entrar a Girona, sí, ja ho sé, Girona sempre... Travessarem Salt. Hi estarem molta estona, Salt és gran i el carrer Major és lent. Però l'haurem de travessar si vols anar fins a Besanó i veure aquells racons del Ter i flairar, allà sí, les terres més humides d'una Selva que els truca a la porta.

Quan enfilis el camí de tornada cap a casa teva —per cert, parlant de teranyines... n'hi teniu una de ben forta, vosaltres, ja ho deus saber —passaràs per Fornells. Se'n diu de la Selva però com si res. Sí, igual que Cassà. I una mica més enllà, a mà esquerra, desvia't un moment i entra a Campllong. És el darrer municipi del Gironès que em faltava esmentar-te. Entra-hi. Hi retrobaràs l'Onyar.